

Nagy Adrienn egyetemi adjunktus,
Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Polgári Eljárásjogi Tanszék

A közrend tartalmáról – az Európai Bíróság esetjogán keresztül¹

1. Általános megjegyzések

A magyar jog számos helyen utal a közrend fogalmára, kiemelve annak fontosságát, jelentőségét. A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény XVI. Fejezete például „A közrend elleni bűncselekmények” címszó alatt számos tényállást nevesít. A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény 55. § (2) bekezdésének b) pontja szerint a választottbírói ítélet érvénytelenítése arra hivatkozással is kérhető, hogy az ítélet a magyar közrendbe ütközik. A nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet 7. § (1) bekezdése alapján mellőzni kell a külföldi jog alkalmazását, ha az a magyar közrendbe ütközik, illetve a 72. § (2) bekezdésének a) pontja alapján nem ismerhető el a külföldi határozat, ha annak elismerése a magyar közrendbe ütközne. Láthatjuk, hogy a magyar jogban a közrend fogalmát, tartalmát több szempontból, megközelítésből is vizsgálhatjuk.

A fent jelzett palettát színesíti az európai polgári eljárásjog tárgykörében napvilágot látott, az Európai Unió polgári ügyekben való igazságügyi együttműködése keretében elfogadott másodlagos jogforrásokban megjelenő közrendi klauzula értelmezése. A polgári eljárásjogi tárgyú másodlagos uniós jogforrások a más tagállamban hozott határozatok elismerésének és végrehajthatóvá nyilvánításának megtagadási okaként utalnak a közrendi záradéokra. Ennek hazánk szempontjából azért van különösen nagy jelentősége, mert attól a naptól kezdve, hogy Magyarország tagja lett az Európai Uniónak, nyilvánvalóan a közrend fogalmáról való magyar jogi gondolkodás alakításánál is figyelembe kell venni az Európai Bíróság joggyakorlatának fejleményeit. A jövőben ugyanis előállhat olyan helyzet, hogy a

¹ Jelen tanulmány az OTKA K 68304. nyilvántartási számú kutatás keretei között készült.

Bíróság – ha áttételesen is – értékelheti a közrenddel kapcsolatban érvényesülő magyar joggyakorlat kereteit.²

Jelen tanulmány arra vállalkozik, hogy a vizsgálódást a nemzetközi közrend fogalmára szűkítve, a közrendi záradék meghatározásával kapcsolatos néhány elméleti megközelítést követően az Európai Bíróság esetjogán keresztül mutassa be e jogintézmény lényegi tartalmát. Természetesen nem vállalkozhatunk arra, hogy valamennyi, a polgári ügyek körében folytatott igazságügyi együttműködés keretében elfogadott másodlagos uniós jogforrást górcső alá vessük, vizsgálódásunkat kizárólag a polgári eljárásjogi szabályokat tartalmazó ún. első generációs rendeletekben foglaltakra szorítjuk. Az uniós normákban lefektetett szabályok ismertetését követően a kapcsolódó Európai Bíróság előzetes döntéshozatali eljárás keretében kifejtett érvelésének, értelmezésének bemutatása, illetve értékelése követi abból a célból, hogy rámutassunk arra, a magyar Alkotmánybíróság joggyakorlatára mennyiben lehet befolyással a kapcsolódó uniós esetjog, a két bírói forum joggyakorlata között esetlegesen milyen interakciók mutathatók ki.

2. Elméleti alapvetések a közrend fogalmát illetően

A közrend fogalmát, tartalmát, illetve lényegi meghatározását illetően számos klasszikusnak mondható jogirodalmi álláspont, nézet látott idézhető. *Mádl Ferenc* és *Vékás Lajos* definíciója szerint minden jogrendszernek van egy kemény magja, amely arra hivatott, hogy az illető rendszer gazdasági, társadalmi, politikai, erkölcsi alapjait közvetlenül védje, és egyúttal az adott társadalmi-jogi berendezkedés alapvető értékrendjét kifejezésre juttassa: legtöbbször alkotmányos elvek formájában. A jogrendszernek ez a – gazdasági, politikai, társadalmi, erkölcsi szempontból legérzékenyebb – központja természetesen kisugárzik a nemzetközi magánjogi tényállásokat érdemben szabályozó anyagi jogágakra, vagyis a polgári jogra, családjogra, munkajogra (magánjogra) is: meghatározza e jogágazatok alapelveit, kijelöli értékrendjüket. A közrend lényege, hogy a fogalma alá vonható intézményeket és elveket a jog feltétlenül meg kívánja védeni, érvényre akarja juttatni az – adott esetben alkalmazandó – idegen külföldi polgári (családi stb.) jog eltérő eredményre vezető hatásával szemben.³

² Kecskés László: A választottbíráskodás néhány gyakorlati problémájáról; In: Wopera Zsuzsa – Asztalos Zsófia (szerk.): Egységesülő polgári eljárásjog Európában; HVG-ORAC Kiadó, Budapest 2009. 161. o.

³ Mádl Ferenc – Vékás Lajos: Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga; Budapest 1997. 117. o.

Réczei László álláspontja szerint a közrend tartalma nemcsak az Alkotmányban lefektetett elveket, és a feltétlen alkalmazást kívánó törvényeink célját védi, hanem politikai célkitűzéseinket, erkölcsi eszméinket is.⁴

A szakirodalom képviselői egyöntetűen vallják, hogy a közrend tartalmában változó kategória, időben és térben egyaránt mindig az adott gazdasági-társadalmi berendezkedés, és a politikai-erkölcsi felfogás függvényeként értelmezhető.⁵ Az életviszonyok fokozódó nemzetköziesedése is ahhoz vezet, hogy a közrend kategóriájával csínján kell bánni. Nem lehet ugyanis figyelmen kívül hagyni, hogy a nemzetközi kollíziós magánjog kialakulásának egyik történeti feltétele, egyik alapelve a tét: az, hogy az egyes államok egymás jogrendszerait kölcsönösen egyenrangúnak, olyannak ismerjék el, amelyek alkalmazását saját fórumuk számára hajlandók kötelezővé tenni. A közrendi záradék ugyanis éppen ezt a kölcsönös elkötelezettséget lazítja fel, teszi feltételelessé.⁶

Szászy megfogalmazása szerint a közrendi fenntartás alkalmazásának esete szűkre szabott, célja nem egy-egy idegen állam jogszabályának, vagy jogszabályainak kirekesztése magáért a szabályért, hanem idegenkedés az idegen jog befogadásától az általa létesítendő konkrét jogi eredmény, az alkalmazása esetén kiváltandó effektív hatás miatt.⁷

A közrend fogalma nem a nemzetközi magánjogi gondolkodásban, hanem a belső anyagi jogban jelent meg először. Korábban intézményesült tehát a *belső közrend*, mint a *nemzetközileg értelmezett közrend*.⁸ A nemzetközi közrend nem egészen esik egybe a belső közrend fogalmával, annál szűkebb kört takar. A belső közrend tevődött át a 19. századi jogfejlődésben a nemzetközi viszonylatokra. A közrend jogintézményének belső közrendi és nemzetközi közrendi síkjai többnyire párhuzamosan és egymással kölcsönhatásban működtek, egyfajta vegyes természetű rendszert kialakítva oly módon, hogy a két védelmi sík között csak elméleti elkülönítés lehetséges.⁹

A közrend jogtechnikai szempontból *pozitív és negatív funkcióval* bír. A pozitív funkciót a belföldi anyagi jog olyan konkrét, közrendet megtestesítő előírásai, imperatív normái jelentik, melyektől a jogalkotó nem enged eltérést. Ezeket a normákat – mérlegelés

⁴ Réczei László: Nemzetközi magánjog; Tankönyvkiadó, Budapest 1961. 89. o.

⁵ Mádl Ferenc – Vékás Lajos: Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga; Universitas 1992. 131-132. o.

⁶ Vörös Imre: Általános rész; In: Burián László – Kecskés László – Vörös Imre: Magyar nemzetközi kollíziós magánjog; Logod Bt., Budapest 1999. 139. o.

⁷ Szászy István: Magyar nemzetközi magánjog – Törvénytervezet és indokolás; Egyetemi Nyomda, Budapest 1948. 77. o.

⁸ Kecskés László: A választottbíráskodás néhány gyakorlati problémájáról; In: Wopera Zsuzsa – Asztalos Zsófia (szerk.): Egységesülő polgári eljárásjog Európában; HVG-ORAC Kiadó, Budapest 2009. 157. o.

⁹ Kecskés László – Nemessányi Zoltán: Magyar közrend – nemzetközi közrend – közösségi közrend; Európai Jog 2007. évi 3. szám 25-26. o.

nélkül – a külföldi jog rovására is alkalmazni kell. A közrend védelme érdekében a jogalkotó ez esetben felhatalmazza az eljáró fórumot arra, hogy a külföldi jog alkalmazása helyett a belföldi imperatív szabályokat kövesse. A közrend negatív funkciója a közrendi klauzulában ölt testet. A tényállás belső jogrendszerhez való kapcsolódása mellett az alkalmazandó külföldi jog olyan magas fokú idegenségével párosul, melyet az eljáró fórum alapvető értékrendje, jogrendszere nem fogadhat be. A negatív funkció a generálklauzulák szintjén testesül meg, és a bírói joggyakorlatra hárul a tartalom kialakítása. A döntés alapját minden esetben annak a kérdésnek a megválaszolása képezi, hogy a külföldi jog alkalmazása vezethet-e olyan eredményre, amely alapjaiban sérti az eljáró fórum jogrendszerét. A közrend e két aspektusa között nincs alapvető különbség, csak a megközelítés eltérő, de valójában ugyanannak az éremnek a két oldaláról van szó: ha a jogrendszer egy alapvető értéke jogszabály formájában konkretizálódik, a közrend pozitív funkciójáról beszélünk, konkrét előírás hiányában, generálklauzula jellegű norma esetén a közrend negatív funkciója érvényesül.¹⁰

Az államok eltérő gyakorlata miatt nehéz meghatározni a közrend fogalmának általánosan elismert összetevőit. Az azonban általánosan elfogadott, hogy anyagi jogi és eljárásjogi vonatkozásokat egyaránt magában foglal, és ezek kölcsönösen hatást gyakorolnak egymásra. A közrend jogi megérthetőségét nehezíti, hogy abban az anyagi jogi és az eljárásjogi elemek is meglehetősen vegyítetten jelennek meg.¹¹

A német jogirodalmi megközelítést is figyelembe véve tehát különbséget tehetünk az *eljárásjogi* és az *anyagi jogi közrend* között. Az eljárásjogi közrend sérelméről akkor beszélhetünk, ha a külföldi határozat olyan eljárás során született meg, amelyet az elismerő állam jogrendje szerint nem lehet „rendezett, jogállami eljárásnak” tekinteni. Az elismerő állam nemzeti eljárásjogának kógens szabályaitól való eltérés azonban önmagában nem alapozza meg a külföldi határozat elismerésének megtagadását. Erre olyan alapvető eljárásjogi garanciák megsértése esetén kerülhet sor, mint a bírói függetlenség, a meghallgatáshoz való jog, a felek egyenjogúsága vagy a tisztességes eljárás elve.¹²

Az eljárásjogi értelemben vett közrenddel összefüggésben arra kell felhívni a figyelmet, hogy annak megítélése nem szükségképpen egyezik meg a közrend kollíziós jogi fogalmával. Ez esetben ugyanis a megkeresett állam bíróságának azt kell mérlegelnie, hogy a

¹⁰ Raffai Katalin: Az emberi jogok szerepe a közrend konkretizálásában; Magyar Jog 2007. évi 3. szám 142-143. o.

¹¹ Kecskés László – Nemessányi Zoltán: Magyar közrend – nemzetközi közrend – közösségi közrend; Európai Jog 2007. évi 3. szám 25-26. o.

¹² Kengyel Miklós – Harsági Viktória: Európai polgári eljárásjog; Osiris Kiadó, Budapest 2006. 404. o.

határozat elismerésének és végrehajtásának a megkeresett államban kifejtett hatásai sértenék-e a jogrend alapvető, így például alkotmányos elveit.¹³

Az anyagi jogi közrend sérelme ritkábban eredményezi az elismerés megtagadását. Ehhez a nemzetközi magánjog alapvető elveinek vagy a belföldi anyagi jogszabályok elviselhetetlen sérelmére van szükség.¹⁴

Jelen tanulmány arra vállalkozik, hogy a fenti elhatárolási szempontok mentén az eljárásjogi közrendi záradék tartalmi kereteit határozza meg az Európai Bíróság joggyakorlatának elemzésén keresztül. Az alábbiakban kiemelésre kerülnek azok a polgári ügyek körében folytatott igazságügyi együttműködés keretein belül elfogadott első generációs másodlagos uniós jogforrások, melyek a tagállamok jogalkalmazóinak lehetővé teszik a közrendi záradék alkalmazását. A joganyag áttekintését követően a kapcsolódó Európai Bíróság joggyakorlatában kiérlelt értelmezési elvek bemutatására kerül sor annak érdekében, hogy kísérletet tegyünk az uniós közrend tartalmának meghatározására.

3. A közrendi záradék a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés keretein belül elfogadott másodlagos uniós jogforrásokban

A polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés keretében napvilágot látott másodlagos uniós jogforrások a közrendi záradék alkalmazását a más tagállamban hozott határozatok elismerésének és végrehajthatóvá nyilvánításának megtagadási okaként szabályozzák. A rendeletek elismerésre vonatkozó szakaszainak koncepciója azon az elgondoláson alapul, hogy a tagállamokban meghozott határozatok elismerését és végrehajtását *a kölcsönös bizalom elvére* kell alapozni, és az elismerés megtagadásának jogalapját a szükséges minimális szinten kell tartani.¹⁵

A *Brüsszel I. rendelet*¹⁶ 34. cikk 1. pontja (Brüsszeli Egyezmény 27. cikk 1. pontja) értelmében a más tagállam bírósága által hozott határozat nem ismerhető el, amennyiben az ilyen elismerés nyilvánvalóan ellentétes annak a tagállamnak a közrendjével, ahol az

¹³ Burián László: Eljárásjogi kérdések; In: Burián László – Kecskés László – Vörös Imre: Magyar nemzetközi kollíziós magánjog; Logod Bt., Budapest 1999. 301. o.

¹⁴ A német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (*Bundesgerichtshof*) álláspontja szerint egy külföldi ítélet tartalma csak akkor sértheti a német közrendet, ha a külföldi jog alkalmazásának eredménye a német szabályozás alapfogolataival, és az azokban foglalt méltányossági elvekkel olyan éles ellentmondásba kerül, hogy az a belföldi felfogás szerint már „elviselhetetlenek” minősül. Kengyel Miklós – Harsági Viktória: Európai polgári eljárásjog; Osiris Kiadó, Budapest 2006. 405. o.

¹⁵ Wopera Zsuzsa: Európai családjog; HVG-ORAC Kiadó, Budapest 2009. 113. o.

¹⁶ A Tanács 2000. december 22-i 44/2001/EK rendelete a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról; HL L 12., 2001. 01. 16. 1. o.

elismerést kéri. E szakasz alapján a közrend sérelmét megalapozza, ha a származási tagállamban lefolytatott alapeljárás során sérelmet szenved a fél meghallgatáshoz való joga, az anyanyelv használatához való joga, a felek egyenjogúságának elve, illetve az eljáró bíróság függetlenségének, pártatlanságának hiánya is e sorban említhető. Ugyanakkor nem eredményezi önmagában a közrendbe ütközést a nyilvános tárgyalás hiánya, a kevesebb fokú jogorvoslat lehetősége, az indokolási kötelezettség sérelme.¹⁷

Kormos Erzsébet véleménye szerint a Brüsszel I. rendelet 34. cikk 1. pontjában foglalt közrendi záradék alkalmazása kapcsán komoly nehézséget jelent, hogy a tételes jogi szabályozás nem határozza meg a közrend fogalmát.¹⁸ E felvetéssel ellentétben azonban megjegyezhetjük, hogy nem lehet absztrakt módon és mindörökre szólóan rögzíteni azt, hogy mi a közrend tartalma. A közrend ugyanis történeti kategória, melynek tartalma időről időre változik. Másrésztől nem lehet elvont módon beszélni a közrend sérelméről azért sem, mert ahhoz, hogy a közrend sérelme egyáltalán felmerüljön, a tényállásnak és az ezen alapuló jogviszonynak értelemszerűen kapcsolatban kell állnia a fórum országával, illetve annak belső jogrendjével. Márpedig azt nem lehet elvontan megmondani, hogy az adott jogviszony fórumhoz fűződő kapcsolata olyan-e, amely a szóban forgó ország közrendjét sérti. Ezt a kérdést értelemszerűen csak az egyedi eset tényállása kapcsán, és ennek az egyedi ország jogrendjéhez való kapcsolatában lehet csak felvetni, így megválaszolni is.¹⁹

Az Európai Unió Bizottsága 2009 áprilisában jelentést készített az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak a Brüsszel I. rendelet gyakorlati alkalmazásáról.²⁰ A Bizottság felkérése alapján készült tanulmányban²¹ foglaltak alapján megállapítást nyert, hogy a közrendi záradéokra a gyakorlatban sokszor hivatkoznak, de csak ritkán sikeresen. A hivatkozás helytállósága csak kivételes esetekben állapítható meg, annak érdekében, hogy az alperes eljárási jogait védelemben részesítsék.

¹⁷ Brávác Ottóné – Szöcs Tibor: *Jogviták határok nélkül*; HVG-ORAC Kiadó, Budapest 2003. 215-217. o.; Kormos Erzsébet: A határozatok elismerése és végrehajtása; In: Wopera Zsuzsa – Wallacher Lajos (szerk.): *Polgári eljárásjogi szabályok az Európai Unió jogában*; CompLex Kiadó, Budapest 2006. 174. o.

¹⁸ Kormos Erzsébet: A határozatok elismerése és végrehajtása; In: Wopera Zsuzsa – Wallacher Lajos (szerk.): *Polgári eljárásjogi szabályok az Európai Unió jogában*; CompLex Kiadó, Budapest 2006. 171. o.

¹⁹ Vörös Imre: Általános rész; In: Burián László – Kecskés László – Vörös Imre: *Magyar nemzetközi kollíziós magánjog*; Logod Bt., Budapest 1999. 140. o.

²⁰ COM (2009) 175 végleges, 2009. 04. 01.

²¹ Burkhard Hess – Thomas Pfeiffer – Peter Schlosser: Report on the Application of Regulation Brussels I in the Member States;
www.ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/civil/studies/doc/study_application_brussels_1_en.pdf

Az új Brüsszel II. rendelet²² külön tartalmazza a házassági ügyekben hozott határozatok elismerés megtagadási okait a 22. cikkben, és a szülői felelősséggel kapcsolatban született döntések elismerése megtagadásának okait a 23. cikkben.²³ A közrendi záradék a házassági ügyekben nagyobb jelentőséggel bír, mint a Brüsszel I. rendeletben. Ugyanakkor az új Brüsszel II. rendelet 24-26. cikkeiben foglaltak figyelembe vételével nem lehet a határozat elismerését megtagadni azon az alapon, hogy ilyen típusú határozatot az elismerő tagállam nemzeti joga nem ismer, vagy ha az adott tényállás mellett nem lett volna meghozható az adott határozat az elismerés államában. Az elismerést nem lehet megtagadni azon az alapon sem, hogy a házasság felbontását megelőző különélésre más időtartam irányadó, vagy különbözik a házasság megromlásához vezető okok vizsgálatának intenzitása. Ettől eltekintve az Európai Bíróságnak a Brüsszeli Egyezmény 27. cikk 1. pontjára, illetve a Brüsszel I. rendelet 34. cikk 1. pontjára kifejlesztett alapelvei érvényesek az új Brüsszel II. rendeletben foglalt *ordre public* értelmezése során is.²⁴

Az államok a házasság felbontására vonatkozó jogszabályaik között fennálló jelentős eltérések miatt különösen érzékenyek erre a kérdésre. Azok a tagállamok, amelyekben a házassági kötelék felbontása egyszerűbb, tartanak ugyanis attól, hogy ítéleteiket a szigorúbb szabályokkal rendelkező tagállamokban nem ismerik el. Svédországban például általánosan elfogadott, hogy azok a külföldön hozott határozatok, amelyek a vétkességi elvet alkalmazzák a házasság felbontásakor, nyilvánvalóan ellentétesek a svéd közrenddel, így nem ismerhetők el.²⁵

A *Fizetéseképtelenségi rendelet*²⁶ 26. cikke tartalmazza a fizetéseképtelenségi eljárás megindításáról szóló határozat elismerésének megtagadási okaként a közrendi záradékot: bármely tagállam elutasíthatja egy másik tagállamban megindított fizetéseképtelenségi eljárás elismerését, vagy az ilyen eljárásokkal kapcsolatban hozott határozatok végrehajtását, ha az elismerés vagy végrehajtás hatása nyilvánvalóan ellentétes az adott állam közrendjével, különösen az alapvető elvekkel vagy az alkotmányos jogokkal és az egyéni szabadságjogokkal. A közrendi záradék alkalmazását például nem indokolja az, hogy az adós nem tartozik a megkeresett tagállam nemzeti fizetéseképtelenségi eljárásának személyi hatálya

²² A Tanács 2003. november 27-i 2201/2003/EK rendelete a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről; HL L 338., 2003. 12. 23. 1. o.

²³ Wopera Zsuzsa: Európai családjog; HVG-ORAC Kiadó, Budapest 2009. 115. o.

²⁴ Kengyel Miklós – Harsági Viktória: Európai polgári eljárásjog; Osiris Kiadó, Budapest 2006. 574. o.

²⁵ Maarit Jantera–Jareborg: Marriage Dissolutions in an Integrated Europe. In: Yearbook on Private International Law, Vol. I. 1999, Kluwer Law International, Swiss Institute of Comparative Law 36. o.

²⁶ A Tanács 2000. május 29-i 1346/2000/EK rendelete a fizetéseképtelenségi eljárásról; HL L 160., 2000. 06. 30. 1. o.

alá, illetve az a szituáció sem, hogy az adós a megkeresett tagállam nemzeti joga alapján nem fizetésképtelen. Megvalósul azonban a közrend sérelme, ha az eljárás megindításáról szóló határozatot az eljárásban érintett személy meghallgatáshoz fűződő alapvető jogának nyilvánvaló megsértésével hozzák. A tisztességes eljárás lefolytatásában ugyanis fontos helyet foglal el az eljárás iratainak kézbesítéséhez fűződő, valamint a meghallgatáshoz való jog. A fizetésképtelenségi eljárásban a fegyveregyenlőség elvének tiszteletben tartására tekintettel különös jelentőséggel bír a hitelező eljárásban való részvételi joga.²⁷ Ezzel ellentétben a joghatóság helytelen megállapítása esetén főszabály szerint nem tagadható meg a határozat elismerése a rendelet 26. cikkében foglalt közrendre hivatkozva.²⁸

A Brüsszel I. rendeletben és a Fizetésképtelenségi rendeletben foglalt közrend alkalmazhatósága között némi eltérés tapasztalható. A Brüsszel I. rendelet ugyanis azt rögzíti, hogy amennyiben a határozat ellentétes az elismerő tagállam közrendjével, akkor az elismerést meg „kell” tagadni, míg a Fizetésképtelenségi rendelet 26. cikke a „lehet” szót használja, ezáltal a tagállamokra bízva annak eldöntését, hogy meg kívánják-e tagadni a határozat elismerését vagy végrehajtását. Mi több, a Fizetésképtelenségi rendeletben megjelölt pontosítások sem köszönnek vissza a Brüsszel I. rendeletben, nevezetesen: alapvető elvek vagy alkotmányos jogok, és az egyéni szabadságjogok. E konkretizálás azt jelenti, hogy a Fizetésképtelenségi rendelet alkalmazása során a közrendi klauzulát megszorítóan kell értelmezni, és csak azokban az esetekben lehet hivatkozni rá, amikor a határozat súlyosan sérti az adott tagállam közrendjét. Továbbá az, hogy egy tagállam hivatkozik a 26. cikkre, nem eredményezheti a releváns külföldi határozat teljes visszautasítását. Csak arra van lehetőség, hogy a határozat sérelmes rendelkezéseinek elismerését vagy végrehajtását visszautasítsák, míg a határozat többi része kifejtheti joghatását.²⁹

A két másodlagos uniós jogforrás eltérő megfogalmazásával ellentétben az Európai Bíróság következetesen tartja magát az alábbiakban kifejtésre kerülő, a közrend értelmezésével összefüggésben kialakított elveihez. A Fizetésképtelenségi rendeletben foglalt

²⁷ Siposné Herédi Erika: A határokon átlépő fizetésképtelenségi eljárás megindítása az Európai Unióban; PhD értekezés, Pécs 2007. 183. o.

²⁸ E szabállyal ellentétben a német bírósági joggyakorlatban a *Brochier ügy* kapcsán előfordult az, hogy az angol fő fizetésképtelenségi eljárást elrendelő határozat elismerését a német bíróság megtagadta. A döntés indokolásában – többek között – az az indok is szerepelt, hogy az angol bíróság nem vizsgálta meg alaposan a saját joghatóságát megalapozó tényeket, és a joghatósági döntés indokolása sem olvasható ki a határozatból. A német bíróság a közrendi klauzulát közvetett módon, a tisztességes eljárás megsértésének köntösébe bújtatva arra használta fel, hogy a más tagállamban hozott határozatban foglalt joghatósági döntést vitassa. A jogeset részletes ismertetését lásd AG Nürnberg, 15.8.2006 – 8004 IN 1326 bis 1331/06: Verstoß gegen den Ordre Public bei fehlender Unabhängigkeit der bestellten administrators; NZI 2007. évi 3. füzet 185. o.

²⁹ Gabriel Moss – Ian F. Fletcher – Stuart Isaacs: *The EC Regulation on Insolvency Proceedings – A Commentary and Annotated Guide*; Oxford University Press, 2002. 211. o.

közrendi klauzula értelmezésénél alapvetően visszautalt a Brüsszeli Egyezmény, illetve az azt felváltó Brüsszel I. rendeletben foglalt közrenddel kapcsolatban kialakított joggyakorlatra, és megállapította, hogy az ott rögzített ítélkezési gyakorlat átültethető a Fizetésképtelenségi rendelet 26. cikkének értelmezésére.³⁰

A fent jelzett másodlagos uniós jogforrásokban rögzített közrend fogalmát *autonóm módon kell értelmezni*. Ám ez az autonóm értelmezés csak generális jelleggel lehetséges, nem teljesen egzakt módon, tekintettel arra, hogy az *ordre public* tartalma mindig az adott tagállam viszonylatában határozható meg. A közrendi záradék alkalmazása szempontjából minden esetben az elismerő tagállam közrendjét kell figyelembe venni.³¹

4. A közrendi záradék az Európai Bíróság esetjogán keresztül

A közrend az Európai Unió jogában anyagi jogi és eljárásjogi vonatkozásokat egyaránt magába foglaló jogintézmény, csakúgy, mint a nemzeti jogrendszerekben.³² Az Európai Bíróságnak több alkalommal volt lehetősége a közrendi záradék értelmezésére, de annak konkrét tartalmát soha nem adta meg, csak alkalmazásának korlátait állította fel az alábbiakban csokorba gyűjtött szempontokat, elveket lefektetve:

1. A Bíróság a közrendi záradék értelmezése során minden esetben *a vonatkozó rendelet értelméből és céljából* indul ki. A fent jelzett másodlagos uniós jogforrások alapvető célja, hogy egyszerű és gyors végrehajtási eljárás előírásával a lehető legnagyobb mértékben megkönnyítsék a bírósági határozatok szabad áramlását az Európai Unió tagállamai között. A közrendi záradékot ezen megfontolásból *megszorítóan kell értelmezni*, mivel akadályt képez ezen alapvető célkitűzés megvalósítása előtt.³³ Közelebbről, a közrendi klauzula alkalmazására csak kivételes esetben van lehetőség, és felhívása kizárt minden olyan esetben,

³⁰ A Bíróság C-341/04. sz., *Eurofood IFSC Ltd. ügyben* 2006. május 2-án hozott ítéletének [EBHT 2006. I-3854. o.] 64. pontja; a C-444/07. sz., *MG Probud ügyben* 2010. január 21-én hozott ítéletének [EBHT-ban még nem tették közzé] 34. pontja

³¹ Kengyel Miklós – Harsági Viktória: Európai polgári eljárásjog; Osiris Kiadó, Budapest 2006. 402. és 574. o.

³² Kecskés László – Nemessányi Zoltán: Magyar közrend – nemzetközi közrend – közösségi közrend; Európai Jog 2007. évi 3. szám 28. o.

³³ A Bíróság C-7/98. sz., *Dieter Krombach kontra André Bambarski ügyben* 2000. március 28-án hozott ítéletének [EBHT 2000., I-01935. o.] 19. és 21. pontjai; a C-38/98. sz., *Régie nationale des usines Renault SA kontra Maxicar SpA és Orazió Formento ügyben* 2000. május 11-én hozott ítéletének [EBHT 2000., I-02973. o.] 26. pontja; a C-341/04. sz., *Eurofood IFSC Ltd. ügyben* 2006. május 2-án hozott ítéletének [EBHT 2006., I-3854. o.] 62. pontja

amikor az elismerés megtagadásának más, speciális oka alkalmazható.³⁴ A közrendi klauzulát tehát az Európai Bíróság szubszidiárius szabályként, *ultima ratio* megoldásként fogja fel.³⁵

2. A tagállamok saját nemzeti szempontjaiknak megfelelően, szabadon határozhatják meg közrendi követelményeiket. Ez a szabadság ugyanakkor nem azt jelenti, hogy a követelményeket csakis „nemzeti szellemben” kellene megfogalmazni. Az európai polgári eljárásjog törekvéseinek leginkább az felel meg, ha a tagállamok az integráció célját veszik figyelembe, és erre tekintettel a nemzeti érdekeik és értékeik érvényesülését korlátozzák. Bár nem az *Európai Bíróság feladata*, hogy meghatározza valamely tagállam közrendjének tartalmát, az már rá hárul, hogy *ellenőrizze azokat a korlátokat, amelyek között a tagállamok bíróságai e fogalom alkalmazásához folyamodnak* annak érdekében, hogy ne ismerjenek el valamely más tagállam bíróságától származó határozatot.³⁶ Ha tehát a tagállami közrend biztosítása nemzetközi relációban jelentkezik, és ez a kapcsolat uniós vetületeket ölt, akkor a közrend tartalommal való megtöltése felett az Európai Bíróság örökdik.³⁷

3. A közrendi záradék alkalmazásának egyik határát az képezi, hogy *a határozat elismerését nem lehet megtagadni pusztán azon az alapon, hogy eltérés van a származási tagállam bírósága által alkalmazott jogszabály és azon jogszabály között, amelyet a megkeresett tagállam bírósága alkalmazott volna abban az esetben, ha a jogvita előtte folyt volna. A megkeresett tagállam bírósága nem vizsgálhatja felül a származási tagállam bírósága által kifejtett jogi vagy ténybeli megállapítások helytállóságát sem.* Az Európai Bíróság tehát önmagában nem tekinti a közrend sérelmének a tagállamok nemzeti jogszabályainak eltérését. Ez csak akkor vezethet a közrendi záradék alkalmazásához, ha a jogszabályi diszharmonia elfogadhatatlan mérték³⁸

³⁴ Wopera Zsuzsa: Európai családjog; HVG-ORAC Kiadó, Budapest 2009. 118. o.

³⁵ Kecskés László – Nemessányi Zoltán: Magyar közrend – nemzetközi közrend – közösségi közrend; Európai Jog 2007. évi 3. szám 29. o.

³⁶ A Bíróság C-7/98. sz., *Dieter Krombach kontra André Bamberski ügyben* 2000. március 28-án hozott ítéletének [EBHT 2000., I-01935. o.] 23. pontja; a C-38/98. sz., *Régie nationale des usines Renault SA kontra Maxicar SpA és Orazió Formento ügyben* 2000. május 11-én hozott ítéletének [EBHT 2000., I-02973. o.] 27-28. pontjai; a C-394/07. sz., *Marco Gambazzi kontra DaimlerChrysler Canada Inc. És CIBC Mellon Trust Company ügyben* 2009. április 2-án hozott ítéletének [EBHT 2009., I-02563. o.] 26. pontja

³⁷ Kecskés László – Nemessányi Zoltán: Magyar közrend – nemzetközi közrend – közösségi közrend; Európai Jog 2007. évi 3. szám 21. o.

³⁸ Kormos Erzsébet: A határozatok elismerése és végrehajtása; In: Wopera Zsuzsa – Wallacher Lajos (szerk.): Polgári eljárásjogi szabályok az Európai Unió jogában; CompLex Kiadó, Budapest 2006. 171. o.; a Bíróság C-7/98. sz., *Dieter Krombach kontra André Bamberski ügyben* 2000. március 28-án hozott ítéletének [EBHT 2000., I-01935. o.] 37. pontja; a C-38/98. sz., *Régie nationale des usines Renault SA kontra Maxicar SpA és Orazió Formento ügyben* 2000. május 11-én hozott ítéletének [EBHT 2000., I-02973. o.] 30. pontja, a C-341/04. sz., *Eurofood IFSC Ltd. ügyben* 2006. május 2-án hozott ítéletének [EBHT 2006. I-3854. o.] 63. pontja

4. A tagállami bíróságoknak egyforma gondossággal kell biztosítaniuk a nemzeti jog által meghatározott jogok védelmét, és azokét a jogokét, amelyeket az uniós jog biztosít. Az uniós jog sérelme nem vezethet a közrendi záradék automatikus alkalmazásához. A megkeresett tagállam bírósága tehát nem tagadhatja meg a más tagállamból származó határozat elismerését kizárólag azon az alapon, mert úgy véli, hogy az uniós jogot az adott ügyben nem megfelelően alkalmazták. A Bíróság álláspontja szerint ez esetben abból kell kiindulni, hogy az egyes tagállamok jogorvoslati rendszere – beleértve az előzetes döntéshozatali eljárást is – az egyéneknek megfelelő garanciát nyújt-e.³⁹

5. *Az uniós alapvető jogok nyilvánvaló megsértése esetén* a megkeresett tagállam bírósága nem lépi át azt a korlátot, amelyen belül a közrendi záradéokra hivatkozhat.⁴⁰ Az állandó ítélkezési gyakorlat értelmében *az alapvető jogok azon általános jogelvek szerves részét képezik*, amelyek tiszteletben tartását a Bíróság biztosítja. Ennek során a Bíróság *a tagállamok közös alkotmányos hagyományaiból, valamint az emberi jogok védelmére vonatkozó azon nemzetközi szerződések nyújtotta iránymutatásokból merít, amelyek kidolgozásában a tagállamok együttműködtek, vagy amelyekhez csatlakoztak*. Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában 1950. november 4-én aláírt európai egyezmény (a továbbiakban: EJEE) e tekintetben különös jelentőséggel bír.⁴¹ Mivel az alapvető jogok a közösségi jog általános jogelvei közé tartoznak, a tagállami bíróságok jogosultak arra, hogy elutasítsák olyan határozatok elismerését, amelyet az alapvető jogok nyilvánvaló megsértésével hoztak meg.

A fent jelzett felsorolás ötödik pontjában említett alapvető jogok körébe sorolható *a tisztességes eljáráshoz való jog*, melyet az EJEE 6. cikkének (1) bekezdése, valamint az Európai Unió Nizzában 2000. december 7-én ünnepélyesen kihirdetett Alapjogi Chartájának⁴²

³⁹ A Bíróság C-38/98. sz., *Régie nationale des usines Renault SA kontra Maxicar SpA és Orazió Formento ügyben* 2000. május 11-én hozott ítéletének [EBHT 2000., I-02973. o.] 32-33. pontjai

⁴⁰ A Bíróság C-7/98. sz., *Dieter Krombach kontra André Bamberski ügyben* 2000. március 28-án hozott ítéletének [EBHT 2000., I-01935. o.] 40. pontja, a C-341/04. sz., *Eurofood IFSC Ltd. ügyben* 2006. május 2-án hozott ítéletének [EBHT 2006. I-3854. o.] 65. pontja

⁴¹ A Bíróság 29/69. sz., *Erich Stauder kontra Ville d'Ulm – Sozialamt ügyben* 1969. november 12-én hozott ítéletének [EBHT 1969., 00419. o.] 7. pontja; a C-274/99. P. sz., *Bernard Connolly kontra az Európai Közösségek Bizottsága ügyben* 2001. március 6-án hozott ítéletének [EBHT 2001., I-01611. o.] 37. pontja; a C-283/05. sz., *ASML Netherlands BV kontra Semiconductor Industry Services GmbH (SEMMIS) ügyben* 2006. december 14-én hozott ítéletének [EBHT 2006., I-12041. o.] 26. pontja; a C-305/05. sz., *Ordre des barreaux francophones et germanophone és társai kontra Conseil des ministres ügyben* 2007. június 26-án hozott ítéletének [EBHT 2007., I-5305. o.] 29. pontja; a C-402/05. P. sz., *Yassin Abdullah Kadi és Al Barakaat International Foundation kontra az Európai Unió Tanácsa és az Európai Közösségek Bizottsága egyesített ügyekben* 2008. szeptember 3-án hozott ítéletének [EBHT 2008., I-06351. o.] 283. pontja

⁴² HL C 303, 2007. 12. 14. 1. o.

47. cikke is deklarál.⁴³ Az Európai Bíróság a közrendi záradék értelmezésével kapcsolatos joggyakorlatában következetesen és kifejezetten elismerte azon közösségi jogi általános elvet, amely szerint mindenkinek joga van a tisztességes eljáráshoz.⁴⁴

A *Krombach* ügyben a Bíróság kifejtette, hogy eljárásjogi értelemben, illetve a közrendi záradék alkalmazását tekintve a tisztességes eljárás sérelme megvalósul abban az esetben, ha a származási tagállam jogszabályaiban, valamint az uniós jogforrásokban foglalt biztosítékok nem nyújtanak elégséges védelmet az alperesnek ahhoz, hogy a származási tagállamban lefolytatott alapeljárásban védekezhessen.⁴⁵ A meghallgatáshoz való jog (vagy más néven a védelemhez való jog) tehát fontos helyet foglal el a tisztességes eljárás szervezésében és lefolytatásában. Magában foglalja a jogot, hogy valamennyi releváns ténybeli és jogi kérdést megfelelően ki lehessen fejteni, és arra vonatkozóan bizonyítékokat lehessen szolgáltatni.

Az *Eurofood IFSC Ltd.* ügyben a Bíróság mindehhez hozzátette, hogy egy tisztességes eljárás felépítésében és lebonyolításában fontos helyet foglal el az eljárás folyamán keletkezett iratok kézbesítéséhez való jog, illetve általánosabban fogalmazva a meghallgatáshoz való jog. Egy fizetéseképtelenségi eljárás keretében a hitelezők, illetve képviselőik eljárásban való részvételhez való joga különös fontossággal bír a fegyveregyenlőség elvének tiszteletben tartása érdekében. A meghallgatáshoz való jog a sürgősség jegyében korlátozható ugyan, e jog mindennemű korlátozását jogszerűen igazolni kell, és olyan eljárásjogi biztosítékokkal kell körülbástyázni, amelyek garantálják az eljárásban érintett személyeknek a sürgősség jegyében meghozott intézkedéssel szembeni jogorvoslati lehetőség igénybevételét.⁴⁶

A Bíróság álláspontja szerint tehát a meghallgatáshoz való jog nem minden jellegű korlátozása tekinthető szükségszerűen a tisztességes eljáráshoz fűződő alapvető jog megsértésének. Az eljárási jogok korlátozhatók, feltéve hogy a korlátozás a kérdéses intézkedés által követett közérdekű célkitűzésnek megfelel, és nem jelent a kitűzött célhoz

⁴³ Wopera Zsuzsa: Eljárási jogelvek érvényesülése az Európai Bíróság gyakorlatában; In: Harsági Viktória – Wopera Zsuzsa (szerk.): Az igazságszolgáltatás kihívásai a XXI. században; HVG-ORAC Kiadó, Budapest 2007. 419. o.

⁴⁴ A Bíróság C-7/98. sz., *Dieter Krombach kontra André Bambarski* ügyben 2000. március 28-án hozott ítéletének [EBHT 2000., I-01935. o.] 26. pontja; a C-341/04. sz., *Eurofood IFSC Ltd. ügyben* 2006. május 2-án hozott ítéletének [EBHT 2006. I-3854. o.] 65. pontja

⁴⁵ A Bíróság C-7/98. sz., *Dieter Krombach kontra André Bambarski* ügyben 2000. március 28-án hozott ítéletének [EBHT 2000., I-01935. o.] 44. pontja; Kormos Erzsébet: A határozatok elismerése és végrehajtása; In: Wopera Zsuzsa – Wallacher Lajos (szerk.): Polgári eljárásjogi szabályok az Európai Unió jogában; CompLex Kiadó, Budapest 2006. 173. o.

⁴⁶ A Bíróság C-341/04. sz., *Eurofood IFSC Ltd. ügyben* 2006. május 2-án hozott ítéletének [EBHT 2006. I-3854. o.] 66. pontja

képest aránytalan és megengedhetetlen beavatkozást, amely az így biztosított jogok lényegét sértené.⁴⁷

A *Gambazzi* ügyben a Bíróság a fent kifejtett okfejtést tovább pontosította, és rögzítette, hogy különösen az igazságszolgáltatás működéséhez és az eredményes igazságszolgáltatáshoz fűződő nyomós érdek korlátozhatja a tisztességes eljáráshoz fűződő alapvető jogot. Ennek megfelelően valamennyi tagállam jogrendszere ismer a bíróság által a polgári perben elrendelt kötelezés teljesítésének elmulasztása esetén alkalmazható szankciókat. Így például a bíróság az általa megszabott határidő elmulasztása az elkésett előterjesztés figyelmen kívül hagyását eredményezi, a keresetre adott védekezés elmulasztása mulasztási ítélethez vezethet, vagy a bizonyítási eljárás során a bizonyítékok késedelmes előterjesztése a bizonyításra kötelezetre nézve kedvezőtlen döntés meghozatalát eredményezheti.⁴⁸ Önmagában az a tény, hogy a megkeresett tagállam eljárásjoga a származási tagállam bírósága által alkalmazott szankciót ebben a formában nem ismeri, nem vezethet arra a következtetésre, hogy a közrendi záradék alkalmazása indokolt. Vizsgálni szükséges a hatékony eljárás biztosítását szolgáló szankció célja és az alkalmazott szankciófajta közötti arányosságot, melynek során különösen figyelembe kell venni azt a kötelezettséget, amelynek elmulasztását a szankcióval sújtották, a kötelezettség előírásához vezető eljárást, a szankció súlyát a kötelezettség nem teljesítéséhez képest, valamint a rendelkezésre álló jogorvoslati lehetőségeket. A Bíróság már az *Eurofood IFSC Ltd. ügy* kapcsán is hangsúlyozta a jogorvoslati lehetőségek jelentőségét a meghallgatáshoz való jog korlátozásának igazolása kapcsán.⁴⁹ Ennek ellenére azt is fontos hangsúlyozni, hogy a rendelkezésre álló nemzeti jogban biztosított jogorvoslat benyújtásának elmaradása önmagában nem zárja ki a közrendbe ütközés megállapítását, amennyiben a jogorvoslat semmilyen sikerrel nem kecsegtet.⁵⁰

⁴⁷ A Bíróság C-28/05. sz., *G. J. Dokter, Maatschap Van den Top és W. Boekhout kontra Minister van Landbouw en Voedselkwaliteit* ügyben 2006. június 15-én hozott ítéletének [EBHT 2006., I-05431. o.] 75. pontja; a C-394/07. sz., *Marco Gambazzi kontra DaimlerChrysler Canada Inc. És CIBC Mellon Trust Company* ügyben 2009. április 2-án hozott ítéletének [EBHT 2009., I-02563. o.] 29. pontja

⁴⁸ Juliane Kokott főtanácsnok 2008. december 18-án kelt indítványa a C-394/07. sz. *Marco Gambazzi kontra Daimler Chrysler Canada Inc. És CIBC Mellon Trust Company* ügyben 62-63. pontok

⁴⁹ A Bíróság C-341/04. sz., *Eurofood IFSC Ltd. ügyben* 2006. május 2-án hozott ítéletének [EBHT 2006. I-3854. o.] 66. pontja

⁵⁰ Juliane Kokott főtanácsnok 2008. december 18-án kelt indítványa a C-394/07. sz. *Marco Gambazzi kontra Daimler Chrysler Canada Inc. És CIBC Mellon Trust Company* ügyben 72. pont

5. Az Európai Bíróság joggyakorlatának értékelése

Az Európai Bíróság által hivatkozott alapvető elvek a nemzeti jogalkotás és jogalkalmazás szempontjából is nagyon fontosak. A Bíróság akkor, amikor a fent ismertetett megfogalmazást kialakította, nem támaszkodhatott az Európai Közösség alapításáról szóló szerződés valamely szakaszára, mert a szerződés nem tartalmazott az emberi jogokról rendelkezést. Az Európai Bíróság közvetlenül nem alkalmazhatta az Európai Emberi Jogi Egyezményt sem, mert maga az EK nem írta alá az egyezményt. Ha tehát az Európai Bíróság szükségesnek tartotta az EEJE szabályainak alkalmazását, akkor ennek alapját másutt kellett megtalálnia. Ezt az alapot a tagállamok közös alkotmányos hagyományában jelölte meg.⁵¹

A tagállamok jogában ismert, közös általános jogelvek kiválasztásánál – az emberi jogok körébe tartozó szabályokon túlmenően – az Európai Bíróság szabadon mérlegelt. Az „általános jogelvek” kifejezést a francia közigazgatási jogi szóhasználatra vezetik vissza, az „arányosságot” a német jogból, „a szerzett jogok védelmét” a francia és a német jogból, „a jogviták nyilvános bírósági tárgyaláson való elbírálásának elvét” pedig az angol jogból származtatják. A bírósági joggyakorlat kritikájával összefüggésben azonban az is megjegyezhető, hogy a Bíróság belátása szerint dönt a közös általános jogelvek megválasztásánál, és jelentős részben csak egy-egy ország jogában ismert elvet minősít általános jogelvének.⁵²

Érdekes „jogfejlődés” figyelhető meg az Európai Bíróság közrendi záradék értelmezésével összefüggő ítéleteinek kronológiai vizsgálatával összefüggésben: a *Krombach ügyben* a Bíróság még világosan és határozottan fogalmazott, és egyértelműen közrendbe ütközőnek minősítette azt a francia jogintézményt, amely szerint a vádlottat távollétében, érdemi védekezés nélkül, a képviselőjében megjelenő személy meghallgatását is mellőzve ítéltette el a büntetőbíróság oly módon, hogy a kapcsolt polgári jogi igénynek is maradéktalanul helyt adott. Az *Eurofood IFSC Ltd. ügyben* ugyancsak közrendbe ütközőnek ítélte azt az eljárásjogi szituációt, amikor a más tagállamban elrendelt fizetésektelenségi eljárásban az eljárást elrendelő határozatot az eljárással érintett ideiglenes felszámoló meghallgatáshoz való jogának nyilvánvaló megsértésével hozták meg.⁵³ E megjegyzéssel

⁵¹ Harmathy Attila: Az EU tagállamok közös alkotmányos hagyományai és a nemzeti polgári jog; In: Sajó András (szerk.): Alkotmányosság a magánjogban; CompLex Kiadó, Budapest 2006. 18. o.

⁵² Harmathy Attila: Az EU tagállamok közös alkotmányos hagyományai és a nemzeti polgári jog; In: Sajó András (szerk.): Alkotmányosság a magánjogban; CompLex Kiadó, Budapest 2006. 22. o.

⁵³ A konkrét tényállás szerint az Írországból korábban jogszerűen kinevezett ideiglenes felszámoló kérelmet nyújtott be az olasz bírósághoz és az olasz rendkívüli zárgondnokhoz annak érdekében, hogy az ír eljárás joghatása alá vont adóssal összefüggésben az olasz fő fizetésektelenségi eljárásban részt vehessen, az eljárás

összefüggésben azonban rá kell világítani arra, hogy a kérdést előterjesztő ír nemzeti bíróság egyértelműen vallotta azt az álláspontot, hogy az Olaszországban lefolytatott eljárás során megsértették a tisztességes eljáráshoz való jogot. Az előzetes döntéshozatali eljárásban feltett kérdés – ravasz módon – csupán annak megválaszolására irányult, hogy az ír tagállam köteles-e elismerni az olasz tagállam bíróságának fizetéseképtelenségi eljárást elrendelő határozatát olyan esetben, ha a határozatot a tisztességes eljárás elvét megsértve hozták meg.

A *Gambazzi ügyben* ugyanakkor ilyen konkrét választ nem ad a Bíróság a közrend tartalmát illetően, csupán zsinórmértéket, általános eligazítást ad a kérdést előterjesztő tagállami bíróságnak, ezáltal megtörte azt a lendületet, mely addig a vonatkozó joggyakorlatot jellemezte. A *Gambazzi ügytől* ugyanis azt várták, hogy az Európai Bíróság tovább halad azon az úton, amellyel az alapvető jogok hangsúlyozása révén a nemzeti közrendek eltéréseinek csökkenése felé mutat, és a közrendnek a nemzeti jogon alapuló fogalmát felülírja egy uniós közrend fogalommal.⁵⁴

Raffai Katalin utal arra, hogy már *Neuhaus* említést tesz egy 1962-ben megjelent művében a közös európai közrend iránti igény felmerüléséről, amely stabil, állandó tartományát képezhetné az európai jogrendszerekben fellelhető közös jogelveknek. Álláspontja szerint az azonos kultúrkörben található államok nemzeti közrendje tartalmának formálását egy közös (erkölcsi) értékrend mentén kellene kialakítani, és érvényesülésének tágabb teret kellene biztosítani. Kidolgozásához az összehasonlító jogi szemléletből kell kiindulni.⁵⁵ Az Európai Bíróság közrendi klauzulával kapcsolatos ítélkezési gyakorlatának elsődleges vívmánya az, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezményére történő utalással a közrend tartalmát valamelyest konkretizálta, mely nyomán felsejlik egy uniós közrend⁵⁶, amely az EJEE által lefektetett alapvető elvek köré szerveződik. Másrészről a tagállamok közös alkotmányos hagyományaira történő utalással a Bíróság kísérletet tesz a nemzeti közrendek magasabb szintű integrálására. Ez a kezdeti lendület azonban a Bíróság

folyamán keletkezett iratokból másolatot kapjon, és hogy az Olaszországban kitűzött meghallgatáson képviselője útján részt vehessen. A kérelem előterjesztését alapvetően az indokolta, hogy az olasz tagállami bíróság az ír leányvállalatra kiterjedő joghatással kívánta elrendelni a főeljárást olyan időpontban, amikor az ír főeljárás már megindult. Az ír ideiglenes felszámoló kérelmét azonban nem teljesítették, és Olaszországban úgy rendelték el a Parmalat cégcsoport fő fizetéseképtelenségi eljárását, hogy annak joghatása az ír leányvállalatra is kiterjedt.

⁵⁴ Kormos Erzsébet: A *Gambazzi-ügy*. A közrendbe ütközés mint a bírósági határozatok elismerésének és végrehajtásának akadálya a Brüsszeli Egyezmény értelmében; *Jogesetek Magyarázata* 2010. évi 3. szám 83. o.

⁵⁵ Raffai Katalin: Az emberi jogok szerepe a közrend konkretizálásában; *Magyar Jog* 2007. évi 3. szám 144. o.

⁵⁶ Kecskés László – Nemessányi Zoltán: Magyar közrend – nemzetközi közrend – közösségi közrend; *Európai Jog* 2007. évi 3. szám 21. o.

joggyakorlatában megtorpanni látszik, így naivság lenne azt feltételezni, hogy a közrendi klauzula nemzeti sajátosságai megszűnnek.⁵⁷

6. Az Európai Bíróság és az Alkotmánybíróság joggyakorlatának kölcsönhatásáról

Az Európai Bíróság fent ismertetett döntéseiből levonható az a következtetés, hogy a tagállamok nemzeti polgári eljárásjogi szabályait összeköti az a követelmény, hogy az eljárások során a tisztességes eljárás elvét figyelembe kell venniük, nem alakíthatnak ki, illetve nem alkalmazhatnak olyan eljárásjogi jogintézményeket, melyek a tisztességes eljárás elvét sértik.

Az Európai Bíróság közrend értelmezésével összefüggésben kialakult joggyakorlata és a magyar Alkotmánybíróság joggyakorlata – a jelen tanulmányban kifejtett okfejtés alapján – leginkább akkor kapcsolódhat össze, amikor az Alkotmánybíróság a tisztességes eljárás elvét, követelményeit elemzi határozataiban. A tisztességes eljárás lényegének meghatározása során ugyanis az Európai Bíróság által lefektetett elveket, követelményeket is figyelembe kell vennie. Az Alkotmánybíróság határozataiban igen gyakran hivatkozott az elmúlt kétszáz év jogtudományi eredményeire, olykor kétezer éves római jogi gyökerű jogelvekre is, továbbá a német alkotmánybíróság és az amerikai legfelsőbb bíróság határozataira, majd az Emberi Jogok Európai Bírósága és az Európai Bíróság határozataira is. Ezt a szemléletet megköveteli az emberi jogok egyetemessége, egységes értelmezése, és az Európai Unióban elvárt ún. együttműködő alkotmányosság is.⁵⁸

Az Európai Unió keretei között jogegységesítés folyik. Ez a jogegységesítés – a jogösszehasonlítás egyéb alapon fennálló követelménye mellett – önmagában is megalapozza azt a tényt, hogy az Alkotmánybíróság a joggyakorlatában figyelembe vegye egyes jogintézmények, alkotmányos elvek elemzése során a más tagállamok jogában kialakult álláspontokat is.⁵⁹ Ezáltal a nemzeti alkotmány új dimenziót kap, mivel egyre inkább nemzetközivé válik. Alkotmányunk nemzetközivé vagy szupranacionálissá válása azzal is indokolható, hogy a magasabb, felsőbb jog forrása ma már az Európai Unió, illetve egyes nemzetközi szerződések és az azokhoz kapcsolódó nemzetközi gyakorlat, mindenekelőtt a

⁵⁷ Raffai Katalin: Az emberi jogok szerepe a közrend konkretizálásában; Magyar Jog 2007. évi 3. szám 149. o.

⁵⁸ Lenkovics Barnabás: Polgári alanyi jogok – alkotmányos alapjogok (Alapvető kérdések az alanyi és az alapjogok körül); In: Sajó András (szerk.): Alkotmányosság a magánjogban; CompLex Kiadó, Budapest 2006. 116. o.

⁵⁹ Harmathy Attila: Az EU tagállamok közös alkotmányos hagyományai és a nemzeti polgári jog; In: Sajó András (szerk.): Alkotmányosság a magánjogban; CompLex Kiadó, Budapest 2006. 17. o.

vonatkozó uniós és EJEB gyakorlat. Az EU és az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata, valamint egyes nemzetközi szerződések a legközvetlenebbül érintik a magyar Alkotmányt, és ezen keresztül a magyar nemzeti joganyagra is hatást gyakorolnak.⁶⁰ Az Európai Unió tagállamainak közös alkotmányos hagyományaiként megfogalmazott elvek legalább közvetett módon kihatnak és alakítják a tagállamok nemzeti polgári eljárásjogi szabályait.⁶¹

⁶⁰ Sajó András: Alkotmányosság a magánjogban; In: Sajó András (szerk.): Alkotmányosság a magánjogban; CompLex Kiadó, Budapest 2006. 7. o.

⁶¹ Harmathy Attila: Az EU tagállamok közös alkotmányos hagyományai és a nemzeti polgári jog; In: Sajó András (szerk.): Alkotmányosság a magánjogban; CompLex Kiadó, Budapest 2006. 40-41. o.; Wopera Zsuzsa: Eljárási jogelvek érvényesülése az Európai Bíróság gyakorlatában; In: Harsági Viktória – Wopera Zsuzsa (szerk.): Az igazságszolgáltatás kihívásai a XXI. században; HVG-ORAC Kiadó, Budapest 2007. 418. o.